

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
Юридичний факультет
Кафедра цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського

*«Актуальні проблеми
приватного та публічного
права»*

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
присвяченої 91-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН
України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча
науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О.І.

27 березня 2020 року
м. Харків

сімейних відносин, на регулювання яких він спрямований. Ці особливості повинні бути відображені в загальних положеннях про сімейний договір.

В процесі реформування сімейного законодавства необхідно опрацювати й нормативні конструкції окремих сімейних договорів, за прикладом цивільно-правових, що спростить процес їх укладання й буде сприяти їх поширенню.

Таким чином, в процес рекодифікації цивільного законодавства природним чином повинне бути включене й реформування сімейного законодавства, яке також потребує оновлення і в концептуальному, і в змістовному аспектах.

УДК 346.1

Orcid 0000-0002-7773-0402

Ждан Микола Дмитрович,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського
ХНПУ імені Г.С. Сковороди,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМ МАТЕРІАЛЬНОГО ТА ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА СТОСОВНО ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

У процесі здійснення господарської діяльності спори між сторонами є невідворотними. Беручи до уваги те, що кожен спір має матеріальний інтерес, то на перший план виходить швидкість його вирішення. З огляду на те, що надсилання претензії або звернення до контрагенту фактично не матиме юридичних наслідків та суттєво не вплине на подальше розв'язання спору в господарському суді, учасники господарських правовідносин зазвичай звертаються до господарського суду без використання такого інструменту, як досудове врегулювання спору.

Під досудовим порядком врегулювання спорів слід розуміти сукупність заходів, що здійснюються стороною, права якої порушено, для безпосереднього вирішення спору зі стороною, яка є порушником майнових прав чи інтересів. Іншими словами, досудове врегулювання спорів являє собою систему заходів, що здійснюються підприємствами та організаціями, для безпосереднього вирішення конфлікту до звернення до суду. Таке врегулювання містить у собі не тільки пред'явлення претензій та інших вимог протилежній стороні, але і припускає розгляд та добровільне задоволення вимог сторони, що пред'явила претензію у разі її законності й обґрунтованості. Досудове врегулювання розбіжностей, застосовується під час вирішення конфліктів, які, зокрема, виникли з господарських правовідносин. Необхідно зазначити, що однією з

особливостей досудового врегулювання господарських спорів є закріплення відповідного порядку як у процесуальних, так і матеріальних джерелах права.

Чинний Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) із змінами від 03 жовтня 2017 року [0] загальні засади досудового порядку вирішення господарських спорів закріплює у ст. 19 ГПК України. В свою чергу, діючий до моменту внесення змін у ГПК України кодекс, вищезазначене питання вирішував за допомогою ст.ст. 5–11 розділу II ГПК України. Основним правилом застосування досудового врегулювання господарських спорів у ст. 5 ГПК України було те, що сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою. Важливим було й те, що досудовий порядок вирішення господарських спорів не поширювався на деякі спори.

У свою чергу, ч. 1 ст. 19 чинного ГПК України трансформує означене правило з «дозволено усе, що не заборонено законом» на «дозволено все, що не є обов'язковим», закріплюючи, що «сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом». Тобто, законодавець, визнаючи у ст. 4 ГПК України, що «право на звернення до господарського суду в установленому цим Кодексом порядку гарантується» та підкреслюючи, що «ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом», по суті, нівелює дане положення, а також ставить під сумнів конституційне положення ч. 1 ст. 55 Конституції України, що містить загальну норму, яка означає право кожного звернутися до суду, якщо його права чи свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші обмеження прав та свобод [0]. Крім того, зі змісту ч. 2 ст. 124 Конституції України, щодо поширення юрисдикції судів на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення, випливає, що кожен із суб'єктів правовідносин у разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням [0].

02 червня 2016 року Законом України № 1401-VIII до розділу VIII Конституції України були внесені зміни, пов'язані із проведенням судової реформи. Відповідно до проведених змін тепер ч. 4 ст. 124 Конституції України сформульована наступним чином: «Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору». Варто зазначити, що Конституційна Комісія, утворена Указом Президента України від 03 березня 2015 року для аналізу доцільності змін до розділу VIII Конституції України, до складу якої входили судді Вищого господарського суду, висловила проти запровадження обов'язкового досудового порядку врегулювання господарських спорів. На переконання Комісії, застосування досудових процедур повинно залишатися правом, а не обов'язком особи, яка потребує такого захисту [04].

Аналогічна позиція щодо стимулювання та заохочення використання суб'єктами правовідносин досудових можливостей примирення викладена й у

багатьох рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи. В європейських документах йдеться саме про «вжиття заходів зі сприяння», а не встановлення обов'язковості досудового врегулювання спорів. Одночасно звертається увага на те, що право на доступ до правосуддя і на справедливий судовий розгляд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, «є однією з основних ознак демократичного суспільства» [04]. У цьому сенсі вчинення Україною, особливо на шляху до євроінтеграції, такого кроку як обмеження права на судовий захист через запровадження обов'язкового досудового врегулювання спорів (навіть лише у випадках встановлених законодавством) може неоднозначного сприйматися з точки зору розуміння і гарантій статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У даному аспекті найцікавішим є те, що законодавець, встановлюючи можливість обов'язкового досудового врегулювання господарських спорів, повністю виключив у новій редакції ГПК України правила відносно її здійснення. Тому на сьогодні єдиним нормативно-правовим актом, де можна знайти правила ведення претензійного порядку врегулювання господарського спору, є ст. 222 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [5]. При чому, по суті, ГПК України у ч. 2 ст. 19, по суті, робить відсилку до ГК України, повторюючи положення ч. 1 ст. 222, що особи, які порушили права і законні інтереси інших осіб, зобов'язані поновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії чи позову [5].

Чинна редакція ст. 222 ГК України закріплює право на звернення з претензією до порушника права чи законного інтересу з метою відшкодування збитків або застосування інших санкцій, а також відновлення порушеного права; зміст претензії; перелік документів, що підтверджують вимоги заявника; правила підписання претензії; строки розгляду претензії; право на проведення експертизи або вчинення інших дій для забезпечення досудового врегулювання спору; форму відповіді на претензію. Натомість неврегульованими наразі залишаються питання дій отримувача претензії, коли до неї не додано всі документи, необхідні для її розгляду, та строки витребування потрібних документів (було у ст. 7 ГПК України); змісту відповіді на претензію та порядок дій заявника у разі часткового задоволення у сенсі повернення, надісланих з претензією документів; правила складання платіжної вимоги-доручення, що була додана до претензії, та відповідальності за необґрунтоване списання у безспірному порядку претензійної суми (було у ст. 8 ГПК України); специфіки досудового врегулювання спорів, що виникають у разі зміни та розірвання господарських договорів (було у ст. 11 ГПК України).

Видається, що врегулювання усіх означених дій піддалось лібералізації і тепер передається на власний розсуд суб'єктів господарського спору, через що навряд буде досягнута основна ціль законодавця, вкладена у ліквідацію правил досудового врегулювання господарських спорів – зменшення навантаження на господарські суди. Адже відсутність чітких правил порядку досудового врегулювання господарських спорів створить ще більший пласт справ, у яких

сторони будуть посилатись на недотримання взаємних зобов'язань за претензійним застереженням у договорі. Крім того, сумнівною є надія, що лібералізована процедура досудового вирішення господарських спорів збільшить ефективність врегулювання розбіжностей, які виникають у господарських правовідносинах. Скоріш навпаки, брак конкретизованих положень такої процедури затягуватиме суб'єктів господарювання у нескінченний претензійний процес, що гальмуватиме економічний розвиток країни.

З іншої точки зору, залишення порядку досудового врегулювання господарських спорів тільки у нормах матеріального права є слушним нововведенням, оскільки відповідає сутності претензійного застереження, яке походить з договірних, а не процесуальних відносин. Наявність у процесуальному законодавстві положень, що передбачають втручання у матеріальні правовідносини, не відповідає загальним засадам здійснення господарювання, котре є самостійним видом діяльності як за своїм характером, так і за наслідками. Тільки у випадку, коли має місце неможливість врегулювання виниклих розбіжностей у претензійному порядку, сторони можуть вдатись до судового порядку вирішення спору. Означений аргумент, до речі, ще раз свідчить про недоцільність обов'язковості досудового порядку вирішення господарських спорів, навіть тих, у яких проглядається державний інтерес.

У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що за своїм правовим характером відносини із досудового (претензійного) розв'язання господарського спору є матеріальними, а не процесуальними. Чинна редакція ст. 222 ГК України «Досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності» закріплює даний порядок як право суб'єктів господарювання на власний розсуд вирішувати конфліктні ситуації шляхом подання претензії. Однак регулювання порядку досудового врегулювання господарських спорів не повинно обмежуватися рамками лише ст. 222 ГК України, а має визначатися окремим розділом ГК України, для того щоб чітко встановити порядок реалізації господарсько-правової відповідальності (порядок і строки пред'явлення та розгляду претензії, повідомлення заявника про результати розгляду претензії). А щодо ГПК України, то його норми повинні бути спрямовані виключно на регулювання обов'язкового порядку здійснення господарського судочинства уповноваженим судовим органом.

Список використаних джерел:

1. Господарській процесуальний кодекс України у редакції Закону України № 2147-VIII від 03.10.2017 // ВВР, 2017, № 48, ст. 436.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України від 25 грудня 1997 року // Офіційний вісник України, № 1, 22.01.1998, ст. 169.

3. Конституція України у редакції Розділу VIII від 02.06.2016 // ВВР, 2016, № 28, ст. 532.

4. Конституційна Комісія: пропозиції Вищого господарського суду щодо вдосконалення конституційного регулювання питань визначення судової системи України та юрисдикції судів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/116606-konstituciyna_komisiya_propozicii_vischogo_gospodarskogo_sud.html.

5. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19–20, № 21–22, ст. 144.

УДК 346.91

Orcid 0000-0002-6202-3000

Циркуненко Олена Валеріївна,
старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І.Процевського
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Пріоритетним напрямком діяльності держави є оздоровлення господарського середовища та покращення соціально-економічних умов розвитку бізнесу, господарської та підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Але зміни у монетарній або кредитно-фінансовій політиці держави дуже часто стають факторами, які призводять до неплатоспроможності або банкрутства суб'єктів господарювання, особливо фізичних осіб.

Фінансові проблеми можуть проявлятися в різноманітних формах, неплатоспроможність фізичної особи може обумовлюватися різними причинами, такими як: неефективне розпорядження власними активами або надмірність взятих на себе фінансових зобов'язань, нездатність самостійно розрахуватись з кредиторами. Однак, сама по собі неплатоспроможність не є банкрутством, а лише його передумовою. Для запровадження процедури банкрутства необхідні характерні ознаки: розмір грошових вимог; спірність вимог; строк несплати; наявність виконавчого провадження.

Основною метою держави в таких ситуаціях є розробка механізму для регулювання відповідних суспільних відносин. У жовтні 2018 р. Верховна Рада прийняла Кодекс України з процедур банкрутства, який набув чинності в 21.10.2019 р. [1]

Однією із найбільш прогресивних новел цього нормативно-правового акту є можливість визнання банкрутом фізичної особи при її неплатоспроможності.